

Mediabits

Global editing

Het definitieve boek over de uitgeefbranche tijdens de Tweede Wereldoorlog moet nog geschreven worden. De redenen voor deze omissie zijn natuurlijk de ongelooflijk ingewikkelde internationale aspecten van een dergelijke studie. In welke landen werd geprobeerd de nationaal-socialistische uitgeefpolitiek vanuit Berlijn op te dringen en welke landen was het vergund hun eigen conglomeraat van bedrijven om te buigen naar Deutschfreundliche steunpunten? Het antwoord op dergelijke vragen kan nog lang niet gegeven worden, zo blijkt wel uit de deelstudies die

de laatste jaren mondjesmaat verschijnen. Een minutieuze studie naar de frontedities van populaire boeken vanuit heel Europa verscheen vorig jaar ("Der Frontbuchhandel 1939-1945" van Hans-Eugen Bühler) en nu liggen er twee deelstudies die opnieuw een tipje van de sluier oplichten. In een klein maar degelijk boekje heeft Thomas Tavernaro de geschiedenis van Eher Verlag geschreven, de huisuitgeverij van Hitler en zijn NSDAP. *Mein Kampf* en de *Völkische Beobachter*, de nazi-partijkrant, verschenen bij Eher en tegen het einde van de oorlog waren bijna alle legale kranten aan dit bedrijf verbonden. Maar Eher Verlag bestond al vanaf de negentiende eeuw toen de drukker Johann Naderer in 1837 zijn stadskrant de *Münchener Beobachter* ging uitgeven. Tavernaro beschrijft in een compacte stijl hoe de *Münchener Beobachter*, als vlaggenschip van Eher, langzamerhand van een degelijke conservatieve krant werd omgeturnd tot de schreeuwerige propagandakrant *Völkische Beobachter*. Vanaf 1938 was Eher ook heer en meester in Oostenrijk. Op keurige wijze wordt uitgelegd hoe Eher al dan niet met wijziging van namen en titels andere kranten en uitgeverijen opslokte, maar ook dat Eher als het zo uitkwam nieuwe projecten aanging met een pseudo-imprint. Zo wordt door Tavernaro één keer zijdelings genoemd *Europa*

OTO: NEDERLANDS INSTITUUT VOOR OORLOGSDOKUMENTATIE

van Duitstalige propagandakranten. Die laatste toevoeging is te internationaal voor Tavernaro. Maar gelukkig is er nu een boek verschenen, als ware het een uitwerking van Tavernaro's cryptische opmerking over Europa Verlag, waarin de Duitstalige pers tijdens de bezetting tenminste voor één land op indrukwekkende uit de doeken is gedaan: *Presse et propagande allemandes en France occupée* van de Duitse historicus Andreas Laska. Hij heeft in een ambitieus opgezette studie de Duitstalige propagandapers in Frankrijk tijdens drie oorlogen vergeleken: de Frans-Duitse oorlog van 1870-1871, de Eerste Wereldoorlog en de Tweede Wereldoorlog. Grofweg gezegd heeft hij een studie over de steeds fijnmaziger geworden oorlogspropaganda geschreven. Een van de kranten in 1940-1945 was *Pariser Zeitung*, uitgegeven door Europa Verlag en equivalent van *Krakauer Zeitung*, *Deutsche Zeitung in den Niederlanden*, *Deutsche Zeitung in Griechenland* en nog twaalf andere satellietuitgaven, allemaal op de een of andere wijze uitgegeven door Europa Verlag. Het mag misschien verbazingwekkend klinken, maar niemand heeft ooit uitgezocht hoe die kranten met elkaar in verband stonden. Tavernaro merkt ergens op dat het bij Eher naar modern gebruik wel voorkwam dat hoofdredacteuren van de ene naar de andere krant overgeplaatst werden, maar of dat met de Duitstalige kranten buiten Duitsland gebeurde weten we niet. Laska maakt duidelijk hoe de propaganda werd ingekleed in *La Pariser Zeitung* en dat er verrassend genoeg ook nog wel aan serieuze ver-

slaggeving werd gedaan; zelfs over kunst en sport viel soms nog wel eens een redelijk artikel te lezen. En het is Laska niet aan te rekenen, maar juist omdat je door dit boek dieper inzicht krijgt in de moderne mediastrategieën van Eher- en Europa Verlag begin je steeds nieuwsgieriger te worden naar het uitgeefbeleid van de *Brüsseler Zeitung*, *Deutsche Adriazeitung* en *Donauzeitung*. Wordt de politieke lijn vooral vanuit Berlijn bepaald, zoals nu de *International Herald Tribune* weliswaar een redactie in Parijs heeft maar toch bepaald wordt door het moederbedrijf in Amerika, of zat er een redactie die reageerde op de situatie in het land van verschijnen? Uit *Niet voor publicatie*, de studie over de zogenaamde foute pers van René Vos uit 1988, wordt duidelijk dat voor de Nederlandse kranten onder Duitse censuur sterk onderling afwijkende regels golden. Over hoe dat internationaal zat weten wij hoegenaamd niets. Maar Tavernaro en Laska geven een nuttig begin van het antwoord.

Hans Renders

- "Der Verlag Hitlers und der NSDAP. Die Franz Eher Nachfolger GmbH." Thomas Tavernaro. Editions Praesens Wenen. 2004, 167 blz., 28,- euro.
- "Presse et propagande allemandes en France occupée: des Moniteurs officiels (1870-1871) à la Gazette des Ardennes (1914-1918) et à la Pariser Zeitung 1940-1944)." Andreas Laska. Herbert Utz Verlag, München. 2003, 478 blz., 59,- euro.